

A

Abancament. Acció de preparar un terreny per conrear-lo tot distribuint-lo en bancals o feixes de terra plana, en ocasions mitjançant la construcció de murs de pedra.

Aerogenerador. Màquina que genera electricitat a partir de l'aprofitament de la força del vent. Els aerogeneradors també s'anomenen popularment *molins eòlics* o *molinets*.

Agència Frontex. Frontex (abreviació del francès Frontières Extérieures) és l'Agència Europea per a la Gestió de la Cooperació Operativa a les Fronteres Exteriors dels estats membres de la Unió Europea. Va ser creada l'any 2004 i té la seu a Varsòvia.

Aigües territorials. Espai marítim que els estats consideren com a propi i on exerceixen la seva sobirania jurisdiccional. Abasta 12 milles nàutiques a partir de la línia de base de la costa.

Alcalde pedani. Autoritat local elegida pels veïns d'una EATIM.

Arc mediterrani. Macroregió europea formada pels territoris de la Mediterrània occidental situats entre l'est d'Andalusia i el nord d'Itàlia.

Àrea geopolítica. Espai definit per unes característiques geogràfiques determinades i per un conjunt de relacions polítiques que se sustenten en aquesta base territorial.

Aridesa. Característica de les àrees amb poca o gens d'aigua. En els climogrames, els períodes d'aridesa corresponen a la corba de les precipitacions que es troba per sota de la corba de temperatures.

Arrendament. Cessió d'una propietat agrària a una persona per tal que la conreï per un temps determinat mitjançant el pagament d'una renda convinguda.

Associació vegetal. Comunitat d'espècies vegetals que es troben juntes de forma espontània.

B

Baby boom. Expressió anglesa que designa l'increment de la natalitat que es va produir a molts països després de la Segona Guerra Mundial, entre 1945 i finals de la dècada de 1960. En general, s'usa per descriure un increment sobtat de la natalitat després d'un conflicte bèl·lic.

Banalització del paisatge. Pèrdua d'originalitat, de significats i, en general, de valors del paisatge.

Biocapacitat. Capacitat d'una àrea específica biològicament productiva de generar recursos renovables i d'absorbir els residus resultants del consum. Quan l'empremta ecològica d'una regió supera la seva biocapacitat, significa que s'està desenvolupant de forma no sostenible.

Biodiversitat. Diversitat biològica que es manifesta en una determinada àrea o sistema ecològic en totes les formes, els nivells i les combinacions.

Bioma. Comunitat de plantes i animals característica d'un gran domini climàtic.

Biomassa. Quantitat total de matèria orgànica d'un ecosistema o d'una àrea determinada.

Bo del tresor. Títol de deute emès per un govern amb la promesa de tornar el diner obtingut en préstec més uns interessos al llarg d'un període fixat.

Borsa. Mercat on es negocia públicament la compra i la venda de matèries primeres, accions d'empreses, productes financers, etc.

Bosc. Formació vegetal on predominen els arbres silvestres. Es caracteritza per tenir unes condicions ambientals específiques (temperatura, humitat, sol, etc.).

Bosc de ribera. Bosc que es desenvolupa a prop dels cursos d'aigua.

Bosc primari. Bosc primigeni, que no ha estat mai explotat ni transformat per l'acció humana.

BRIC. Acrònim usat internacionalment en economia per designar el Brasil, Rússia, l'Índia i la Xina, un grup d'estats amb una gran extensió territorial, una població nombrosa, elevats recursos naturals i un important creixement econòmic.

C

Calador. Lloc amb pesca abundant on es llancen o es calen les arts de pescar.

Capacitat de càrrega. Aprofitament màxim que es pot fer d'un determinat recurs natural per garantir-ne la renovació futura.

CECA. Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer, creada amb l'objectiu d'impulsar l'economia dels estats

membres mitjançant l'establiment d'un mercat comú, sense aranzels, del carbó i de l'acer. Les seves institucions van servir com a model per a les institucions de la CEE.

Celibat. Estat d'una persona adulta que no és casada.

Central tèrmica nuclear. Central que produeix energia elèctrica a partir de la transformació d'energia alliberada en forma de calor. Aquest procés es produeix per mitjà de reaccions nuclears que tenen lloc, de manera controlada, en un reactor nuclear.

Ciutat compacta. Tipus de ciutat en què hi ha poc espai entre les construccions, els edificis guanyen alçada per compensar l'escassetat de sòl i la densitat de població és força alta. Això ha estat tradicionalment així per motius diversos, fins i tot de caire militar.

Ciutat difusa. Tipus de ciutat caracteritzada per un creixement extensiu, dispers i de baixa densitat d'edificació, per la segregació d'usos i per una elevada ocupació del territori.

Ciutat jardí. Extensió urbana constituïda principalment per habitatges familiars en filera. Originalment, el concepte de ciutat jardí, que es va desenvolupar en el món anglosaxó a finals del segle XIX, s'associava a la presència de la natura i a la idea d'equilibri d'usos dels espais urbans.

Climograma. Gràfic en què es representa, en dos eixos i mitjançant dues corbes, l'evolució mensual de les temperatures i les precipitacions. També s'anomena *diagrama climàtic* o *ombrotèrmic*.

Combustible fòssil. Combustible format a partir de les restes orgàniques acumulades en dipòsits sedimentaris de l'escorça terrestre.

Comerç al detall. Venda d'un producte en petites quantitats als consumidors finals. Aquestes vendes les fan els comerciants anomenats *detallistes* o *minoristes*.

Comerç a l'engròs. Venda de mercaderies a una empresa distribuïdora o comerciant al detall, que no és el consumidor final.

Conca d'erosió. Depressió excavada per l'acció erosiva dels cursos fluvials.

Conca hidrogràfica. Territori que vessa les seves aigües superficials en un mateix riu principal o en els seus afluents.

Continu urbà. Extensió urbana continuada que produeix un efecte de barrera al territori en impedir la connectivitat ecològica entre diferents sectors.

Cost ambiental. Valor econòmic dels efectes negatius d'una activitat productiva per a la societat (contaminació, pèrdua de fertilitat del sòl, disminució de la biodiversitat, etc.).

Creixement migratori. Diferència entre emigració i immigració.

Creixement sostenible. Creixement que es fa d'acord amb principis de sostenibilitat.

Creixement vegetatiu. Diferència entre la natalitat i la mortalitat.

Creixement zero. Situació de la dinàmica demogràfica en què el balanç de població es manté estable, sense augments ni disminucions importants.

Crisi ecològica global. Situació que posa en perill el manteniment de l'equilibri ecològic global de la Terra.

D

Degradació del paisatge. Pèrdua de les qualitats dels components del paisatge o de part dels seus valors.

Densitat de població. Resultat de dividir el nombre d'habitants d'un territori entre unitats de superfície, normalment quilòmetres quadrats (km²).

Departament. Divisió territorial de França, creada el 1790, i que va servir de model a la posterior divisió administrativa d'Espanya en províncies.

Desastre o catàstrofe natural. Esdeveniment natural, humà o mixt, de caràcter intens, que té una afectació greu en els béns o en les persones.

Desenvolupament sostenible. Desenvolupament econòmic i social que no compromet el futur dels recursos naturals de la Terra ni les possibilitats de vida i desenvolupament de les generacions futures.

Desertificació. Procés de formació de desert induït per accions humanes. Per contra, la desertització és el procés natural de formació de deserts.

Desforestació. Procés de destrucció o pèrdua de la cobertura forestal o bosc.

Desnatalitat. Caiguda accentuada i ràpida de la natalitat a causa de crisis econòmiques o guerres.

Destil·lació fraccionada. Procés per separar líquids mitjançant calor, aprofitant els punts d'ebullició diferents dels diversos components.

Dinàmica demogràfica. Estudi de les poblacions humanes des del punt de vista de l'evolució al llarg del temps i dels mecanismes a través dels quals es modifica la dimensió i la distribució de la població.

Domini climàtic. Territori caracteritzat per unes condicions climàtiques comunes.

Domini de vegetació. Territori caracteritzat per la presència d'uns paisatges vegetals similars.

Dret de petició. Dret dels ciutadans de fer qualsevol sol·licitud, de manera individual o col·lectiva, a les autoritats competents.

Dret de sufragi. Dret dels ciutadans d'escollir lliurement les persones que han d'ocupar càrrecs públics.

E

Ecosistema. Sistema integrat per les diferents espècies d'éssers vius que s'interrelacionen en un espai definit.

Edafologia. Ciència que estudia la naturalesa del sòl i la seva relació amb el medi ambient i les plantes.

Efecte hivernacle. Procés d'escalfament de l'atmosfera causat per les activitats humanes i per processos que permeten l'entrada de la radiació solar i dificulten l'emissió de la calor a l'exterior.

Emigració neta. Resultat d'un saldo migratori negatiu.

Emigrant. Persona que es desplaça des del seu lloc de naixement o residència cap a un altre indret per un espai més o menys llarg de temps.

Empremta ecològica. Mesura de l'impacte ambiental que expressa la superfície mínima (en hectàrees per habitant) necessària per subministrar la matèria i l'energia bàsiques requerides per a una determinada activitat o un conjunt d'activitats, per exemple, fer possible el nostre estil de vida (alimentació, habitatge, calefacció, transport, consum, etc.).

Energia de sang. Energia que es produeix amb força humana o dels animals.

Energia fotovoltaica. Energia que s'obté mitjançant la incidència de la radiació solar en dispositius semiconductors.

Energia primària. Font d'energia que es troba a la naturalesa, abans de ser convertida o transformada (solar, combustibles fòssils, eòlica, geotèrmica, nuclear, etc.). Un cop transformades, aquestes energies s'anomenen *secundàries*. Per exemple, l'energia solar (primària) es pot convertir en energia elèctrica (secundària).

Energia tèrmica. Energia que prové de la naturalesa o s'obté artificialment i que s'allibera en forma de calor.

Energia termosolar. Energia que s'obté mitjançant l'aprofitament de la radiació solar per escalfar l'aigua o un altre fluid.

Entitat d'àmbit territorial inferior al municipi (EATIM). Organisme d'administració local que es pot constituir en municipis on hi ha diversos pobles. Donar el permís per constituir aquestes entitats és una competència de cada comunitat autònoma.

Equilibri ecològic. Situació en què les relacions entre els components físics i biològics del medi ambient són estables durant un període llarg de temps.

Equilibri territorial. Distribució de les activitats pel territori que ofereix a tots els ciutadans unes oportunitats i condicions de vida similars.

Escorrentia. Lloc per on s'escorre o llisca l'aigua.

Espai aeri. Part de l'atmosfera que hi ha damunt del territori d'un estat i de les seves aigües territorials. El límit superior d'aquest espai és imprecís i varia entre 40 i 160 km d'altitud segons diverses interpretacions.

Espai natural protegit. Espai que gaudeix d'algun tipus de protecció jurídica a causa dels seus valors naturals.

Espai rururbà. Espai rural però que es dedica a usos que abans eren més propis de zones industrials o urbanes. En aquest espai, al costat de camps de conreu, hi ha magatzems agrícoles, autopistes, camps fotovoltaics, estacions depuradores d'aigües residuals o línies d'alta tensió.

Espai Schengen. Espai territorial europeu on són vigents, des del 1995, els acords de Schengen sobre supressió de controls fronterers per garantir la lliure circulació de béns, serveis, capitals, treballadors i viatgers. En formen part tots els estats de la UE (menys el Regne Unit, Irlanda i Xipre), a més d'Islàndia, Liechtenstein, Noruega i Suïssa.

Espècie al·loctona. Espècie no autòctona, introduïda, que prové d'un altre domini de vegetació.

Espècie escleròfil·la. Espècie vegetal de fulla endurida, adaptada a temperatures altes i a l'escassetat d'aigua.

Especulació. Augment artificios i no justificat del preu del sòl.

Esperança de vida. Càlcul de la mitjana dels anys que pot esperar viure una persona en el moment de néixer o a partir d'una edat determinada.

Establiment outlet. Establiment comercial especialitzat en la venda a preus favorables de productes de temporades anteriors, defectuosos o de marques molt conegudes.

Estacionalitat. Fluctuació de l'activitat econòmica al llarg de l'any, en funció de les característiques de cada estació.

Estatut d'autonomia. Document institucional bàsic d'una comunitat autònoma, que especifica, entre altres aspectes, les competències assumides per la comunitat. Ha de ser aprovat per la majoria absoluta del Congrés dels Diputats i, en alguns casos, per referèndum popular.

Estructura de la població. Estudi de les persones que formen una població agrupades segons criteris diferents. Els dos criteris més utilitzats són l'edat i el sexe.

F

Factors biològics. Causes fisiològiques que provoquen un fenomen.

Factors socials. Causes socials d'un fenomen, degudes a les tradicions, la cultura, etc.

Fecunditat. Nombre de fills nascuts vius per dona o per grups d'edat femenins. Es considera nascut viu el nadó que sobreviu 24 hores com a mínim.

Fitoplàncton. Conjunt d'organismes vegetals que viuen al mar i formen part del plàncton.

Fluxos del sistema urbà. Intercanvis de tota mena que es produeixen entre els diferents nuclis que formen un sistema urbà.

Fogony. Vent calent i sec que fa fondre ràpidament la neu.

Franquícia. Acord mitjançant contracte pel qual una empresa franquiciadora concedeix a una empresa franquiciada el dret de vendre els seus productes o de prestar els seus serveis sota el mateix nom o marca, a canvi d'una compensació econòmica.

Freàtic. Relatiu a les aigües subterrànies que hi ha al subsòl.

Funció urbana. Cadascuna de les aplicacions de les activitats pròpies d'una ciutat i la seva àrea d'influència.

G

Gerontologia. Especialitat mèdica que atén els problemes de la vellesa.

Gestió del paisatge. Conjunt d'actuacions destinades a guiar de manera harmònica les transformacions que experimenta el paisatge a causa de l'acció humana.

Gestió integrada dels riscos ambientals. Conjunt coherent de mesures, procediments i pràctiques que té present la interacció de totes les variables que intervenen en els processos mediambientals.

H

Habitabilitat. Condicions de salut i de benestar que permeten habitar un determinat espai.

Hàbits consumistes. Pautes de comportament socials basades en la preponderància del consum de béns i productes per sobre d'altres valors.

I

Immigració neta. Resultat d'un saldo migratori positiu.

Immigració per reagrupament familiar. Conjunt de familiars de les persones immigrades i amb permís de residència que es reuneixen amb els seus cònjuges o fills al país que els ha acollit.

Immigrant. Persona que prové d'un altre indret i que s'instal·la per un període més o menys llarg de temps en un nou lloc de residència.

Impacte ambiental. Alteració de les característiques originals del medi provocada per alguna activitat.

Índex conjuntural de fecunditat (ICF). Nombre mitjà de fills d'una dona al llarg de la seva vida fèrtil (dels 15 als 49 anys), suposant que la fecunditat de cada grup d'edat es mantingui constant. Quan és inferior a 2,1, les generacions no es reemplacen per creixement vegetatiu, tot i que poden fer-ho per creixement migratori.

Índex de masculinitat. Quantitat d'homes per cada 100 dones.

Índex d'envelliment. Relació entre el nombre de persones de 65 anys o més i el nombre de persones entre 0 i 14

anys. S'expressa en tant per cent de vells sobre el total de joves.

Índex de reemplaçament poblacional. Nombre mitjà de fills per dona per sota del qual la població ja no es reemplaça i comença a disminuir. Aquest índex és de 2,1 als països desenvolupats i oscil·la entre 2,5 i 3 als països menys desenvolupats.

Índex de sobreenvelliment. Quocient entre el nombre de persones de 80 anys o més (o de 85 anys o més, segons la font estadística) i el nombre de persones de 65 anys o més. S'expressa en tant per cent.

Ingrés nacional brut (INB). Valor total dels béns i serveis finals produïts en un any pels ciutadans d'un país, tant si viuen al país com si resideixen a l'estranger. Antigament es coneixia com a producte nacional brut (PNB). A diferència del PIB, l'INB considera a qui pertanyen els factors de la producció, no el lloc on es fa la producció.

Institut Nacional d'Estadística (INE). Organisme oficial de l'Estat espanyol creat el 1945 que té les funcions de recopilar les estadístiques demogràfiques, socials i econòmiques i de realitzar el cens de la població.

Intangible. Que no es pot tocar.

L

Logística. Conjunt d'activitats d'una empresa dedicades a la planificació i la gestió de les compres, l'emmagatzematge, el manteniment, el transport i la distribució dels seus productes per a la venda. L'objectiu bàsic d'aquesta planificació és l'optimització dels costos i del temps utilitzat.

Lliurecanvisme. Política econòmica basada en el lliure intercanvi: no es limiten les importacions per estimular la producció interior, ni s'obstrueixen les exportacions per afavorir els consumidors locals. El lliurecanvisme ataca l'existència d'impostos duaners d'importació o d'exportació (aranzels) i qualsevol restricció que entrebanchi la circulació de productes entre països.

M

Marinada. Brisa diürna que bufa del mar cap a terra.

Mobilitat obligada. Desplaçaments forçats de caràcter diari per raons de treball o d'estudi.

Mola de peix. Gran quantitat de peixos que es desplacen plegats.

Monoconreu. Conreu en un territori determinat i de manera exclusiva, o molt majoritària, d'una sola espècie vegetal.

Mosaic paisatgístic. Estructura paisatgística formada per un conjunt de peces o tesselles desiguals. La tessella que ocupa una extensió més gran és la matriu paisatgística.

Moviment pendular. Desplaçament diari d'una persona entre el seu lloc de residència i el lloc on treballa o estudia.

N

Neteja ètnica. Expulsió massiva i forçosa de persones d'un territori a causa del seu origen ètnic.

O

Objectiu de qualitat paisatgística. Aspiració de millora del paisatge d'una societat.

Ordenació del paisatge. Conjunt d'actuacions destinades a la valoració o la restauració dels paisatges.

Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord. Aliança militar que es va crear l'any 1949 a l'entorn dels Estats Units per tal de protegir els països membres d'una hipotètica amenaça de l'URSS, l'altra gran potència triomfadora de la Segona Guerra Mundial.

Organització interestatal. Organització de qualsevol tipus que inclou diferents estats.

Organització mundial. Organització interestatal que inclou gairebé tots els estats del planeta.

Organització regional. Organització interestatal entre estats d'una zona concreta d'un continent.

Organització supraregional. Organització interestatal que engloba països de diferents continents o bé de diferents regions mundials.

P

Paisatge agroforestal. Paisatge resultat de les activitats agràries (agricultura i ramaderia), dominat per l'alternança d'àrees de conreus i de boscos.

Paisatge alpí. Paisatge propi dels Alps o de característiques similars.

Països del centre. Grup de països que formen el centre econòmic del món, malgrat que l'aparició dels països emergents està modificant aquesta hegemonia. És una altra manera d'anomenar el conjunt dels països desenvolupats.

Països desenvolupats. Països que durant el segle xx van aconseguir un creixement econòmic destacat, amb una economia diversificada, un bon repartiment de la riquesa i sistemes de protecció social que han afavorit unes condicions de vida i de consum adequades per a la majoria de la població. Estadísticament es consideren desenvolupats els països que tenen un IDH superior a 0,800.

Països emergents. Països que a finals del segle xx es consideraven en vies de desenvolupament i que actualment tenen un ràpid creixement econòmic. Disposen de grans recursos naturals i d'una elevada població.

Parceria. Arrendament de la terra a parts.

Parc tecnològic. Àrea industrial creada per concentrar empreses dedicades a la recerca i el desenvolupament tecnològic. En la promoció d'aquests parcs solen participar-hi tant empreses privades com universitats i administracions públiques. Les empreses que hi treballen desenvolupen i utilitzen tecnologia capdavantera, i es dediquen a activitats tan diverses com l'electrònica, la recerca farmacèutica o biomèdica, etc.

Pelegrinatge. Desplaçament de persones a un lloc considerat sagrat o de culte per motius religiosos o espirituals.

PESC. Acrònim de política exterior i de seguretat comuna. És la política de la Unió Europea sobre afers exteriors, seguretat, defensa i acció diplomàtica, acordada en el tractat de la Unió Europea. Les decisions requereixen la unanimitat dels estats membres en el Consell de la Unió Europea. Amb el tractat d'Amsterdam (1999) s'acordà que una persona ocuparia el càrrec de representant de la UE per a aquesta política.

Piràmide d'edats o de població. Gràfic que representa la quantitat o el percentatge de persones d'una població, dividides per sexes (eix horitzontal) i per edats (eix vertical). La forma de la piràmide depèn bàsicament de tres factors: la fecunditat, la mortalitat i les migracions.

Pla d'ordenació urbanística municipal. Instrument bàsic d'ordenació del territori d'un municipi a través del qual es classifica el sòl, es determina el règim aplicable a cada tipus de sòl i es defineixen els elements fonamentals del sistema d'equipaments del municipi.

Planejament territorial. Procés d'establiment de condicions i de prioritats d'usos del territori per tal que aquest tingui un desenvolupament integrat i harmònic.

Poblament rural concentrat. Tipus de poblament en què una població d'entorn rural s'agrupa fonamentalment en un únic nucli.

Poblament rural dispers. Tipus de poblament en què la població viu majoritàriament en cases aïllades o en diversos nuclis molt petits escampats pel territori.

Polígon industrial. Zona planificada urbanísticament perquè s'hi instal·lin empreses dedicades a activitats industrials. La concentració d'indústries en un polígon permet a les empreses compartir serveis, disposar de sòl a bon preu, ser prop de proveïdors i clients, etc. Una característica dels polígons industrials és la bona accessibilitat a les xarxes de transports i de comunicacions.

Política demogràfica. Conjunt de mesures econòmiques, socials i legislatives adoptades pels estats amb la intenció d'influir en les variables bàsiques de la població: la fecunditat, la salut, la mortalitat, la mobilitat i les migracions.

Prevenió de riscos ambientals. Conjunt de mesures destinades a evitar, contrarestar o atenuar els riscos.

Principi de subsidiarietat. Forma de funcionament del conjunt d'organismes de la UE segons el qual les competències que poden assumir amb eficàcia les administracions més properes als ciutadans (els municipis, les comarques o les regions) no són assumides per les administracions superiors més allunyades (els estats).

Producte interior brut (PIB). Valor total dels béns i serveis produïts en un país durant un any. No inclou el valor dels béns produïts per les persones del país residents a l'estranger, però sí que incorpora el que han produït les persones estrangeres residents al país.

Productivitat. Relació que hi ha entre la producció obtinguda i tots els factors utilitzats per obtenir-la. Una

productivitat alta es tradueix en una competitivitat al mercat més gran.

Projecció demogràfica. Càlcul de l'evolució probable d'una població en el futur d'acord amb unes hipòtesis sobre l'evolució de la fecunditat, la mortalitat, les emigracions i altres variables demogràfiques.

Protecció del paisatge. Conjunt d'actuacions destinades a mantenir en bon estat els components i els valors del paisatge.

Proteccionisme. Política econòmica dirigida a protegir l'economia d'un estat, defensant els seus productes de la competència estrangera. Aquesta política pot anar des de la prohibició d'importacions fins a l'aplicació d'aranzels com a instruments de protecció.

R

Recessió econòmica. Descens temporal del creixement econòmic que es caracteritza per la disminució de la demanda, la inversió i la productivitat, així com per l'augment de l'atur.

Reciclable. Que es pot recuperar, i si escau transformar, per a usos posteriors. Normalment aquest concepte s'aplica als residus.

Recurs mineral energètic. Recurs mineral que es pot utilitzar per produir energia.

Recurs mineral no energètic. Recurs mineral no apte per produir energia.

Règim comú. Sistema de finançament que s'aplica a la majoria de comunitats autònomes, que reben de l'Administració central de l'Estat dos tipus de recursos: tributaris (diners provinents d'impostos cedits a les administracions autonòmiques) i no tributaris (diners que es reben de l'Estat, però que no depenen de cap impost).

Règim foral. Sistema de finançament que s'aplica als territoris forals històrics (Navarra i el País Basc) d'acord amb la Disposició addicional primera de la Constitució, l'Estatut d'Autonomia del País Basc i la Llei orgànica de reintegració i millorament del règim foral de Navarra. Aquestes lleis estableixen el sistema de concert econòmic, segons el qual l'Administració de cadascun dels territoris forals controla, recapta i gestiona la major part dels impostos estatals i

contribueix a les despeses generals de l'Estat amb una quota de diners.

Règim hidrogràfic. Evolució del cabal d'un riu o d'una conca hidrogràfica durant un cicle anual.

Regió. Terme polisèmic que es refereix a espais territorials de característiques i extensions diferents. En geografia distingim regions naturals, regions funcionals i regions administratives. Totes les regions de la UE són regions administratives, tot i que, alhora, poden ser regions naturals o funcionals.

Regió biogeogràfica. Territori que comparteix uns trets geomorfològics, climàtics, de vegetació i paisatgístics comuns.

Regió fisiogràfica. Àrea territorial amb un aspecte homogeni que li proporcionen les característiques del relleu, la vegetació i la climatologia.

Regió urbana. Territori extens format per ciutats i altres nuclis urbans, amb una elevada densitat mitjana de població, amb una gran concentració d'infraestructures viàries i productives i amb importants fluxos i intercanvis entre els diversos nuclis.

Rendibilitat. Relació que hi ha entre els diners invertits en una activitat econòmica (un cop descomptats els impostos) i els guanys que aquesta activitat genera. La rendibilitat s'expressa sempre en termes relatius i pot ser positiva o negativa.

República Federal d'Alemanya. Estat format el 1948 a partir de les zones d'Alemanya ocupades pels francesos, els britànics i els nord-americans després de la Segona Guerra Mundial. L'any 1990 s'unificà amb la República Democràtica Alemanya per formar l'actual estat d'Alemanya.

Revolució verda. Conjunt de canvis en el tipus de conreu i en la tecnologia utilitzada introduïts en l'agricultura de diversos països subdesenvolupats (l'Índia, les Filipines, Mèxic, etc.), especialment en el període de 1960-1980.

Ria. Vall profunda excavada per un riu i envaïda pel mar.

Risc ambiental. Possibilitat que es produeixi una circumstància desfavorable, provocada per fenòmens naturals, humans o mixtos, que afecti l'estat del medi ambient o les persones.

Risc antròpic. Possibilitat que es produeixi una circumstància desfavorable provocada inicialment per fenòmens humans o per l'agregament de fenòmens naturals a causa de factors humans.

Risc natural. Possibilitat que es produeixi una circumstància desfavorable provocada inicialment per fenòmens naturals.

Roca mare. Material que forma la capa més externa de l'escorça terrestre. Quan hi ha sòl, és sota la capa més profunda d'aquest.

S

Saldo migratori. Diferència entre l'emigració i la immigració registrades en un territori durant un període de temps determinat.

Sanejament hidràulic. Tractament de les aigües abans de retornar-les als cicles naturals.

Sarre. Territori de cultura germànica disputat entre França i Alemanya. Després de la Primera Guerra Mundial va restar sota l'Administració francesa fins que, el 1935, els seus habitants votaren integrar-se a Alemanya en un referèndum. Després de la Segona Guerra Mundial va ser un protectorat francès entre el 1945 i el 1957, any en què el Sarre es va unir a la República Federal d'Alemanya.

SAU. Acrònim de superfície agrària utilitzada.

Sector primari. Conjunt d'activitats econòmiques dedicades a l'obtenció de productes procedents del medi natural, els quals esdevindran matèries primeres per a altres sectors d'activitat. Les activitats principals del sector primari són l'agricultura, la ramaderia, la pesca i l'explotació forestal

Sector secundari. Conjunt d'activitats dedicades a processar i transformar les matèries primeres. Els dos grans subsectors del sector secundari són la indústria i la construcció.

Sector terciari. Sector econòmic integrat per les activitats relacionades amb la prestació de serveis (transports, banca, lleure, etc.).

Segregació espacial. Distribució de la població urbana en àrees diferents segons les seves característiques econòmiques, socials, culturals o religioses.

Serrat. Cadena de muntanyes poc elevades.

Sistema urbà. Conjunt de ciutats i altres nuclis de població d'un determinat territori que formen una xarxa urbana més o menys complexa, amb nuclis i sectors especialitzats i interrelacionats que desenvolupen funcions de caràcter supralocal i que tendeixen a funcionar unitàriament.

Sòl. Part més externa de l'escorça terrestre que constitueix el suport dels éssers vius.

Sostenibilitat. Satisfacció de les necessitats humanes del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer-ne les pròpies.

Sostenibilitat ambiental. Mode d'aprofitament dels recursos naturals que no en comprometen el manteniment al llarg del temps.

Subcontractació. Relació per la qual el titular d'un contracte principal acorda amb una altra persona (el subcontractista) la fabricació d'elements o la prestació de serveis que formen part d'aquest contracte.

T

Taxa d'atur. Nombre de persones desocupades, però que cerquen feina, sobre el total de la població activa. S'expressa en tant per cent.

Taxa de cobertura. Percentatge d'importacions que poden pagar-se amb les exportacions fetes durant un període de temps. Si és inferior a 100, s'importa més que no pas s'exporta i el saldo és negatiu.

Taxa de creixement vegetatiu. Diferència entre la taxa de natalitat i la taxa de mortalitat.

Taxa de dependència. Relació entre la població adulta d'un territori i la constituïda per les persones grans i els joves. S'expressa en tant per cent. Una taxa de dependència elevada indica que la població adulta econòmicament productiva és baixa.

Taxa de mortalitat. Nombre de defuncions en un territori en el període d'un any per cada mil habitants. S'expressa en tant per mil.

Taxa de natalitat. Nombre de naixements en un territori en el període d'un any per cada mil habitants. S'expressa en tant per mil.

Taxa d'envelliment. Percentatge de persones de 65 anys o més sobre el total de la població. S'expressa en tant per cent.

Taxa d'inflació. Elevació percentual anual del nivell general de preus, que produeix una pèrdua del poder adquisitiu. Acostuma a mesurar-se amb l'índex de preus al consum.

Terme municipal. Territori que administra un ajuntament.

Territori d'ultramar. Territori colonial d'un estat que està situat a l'altra banda del mar o bé a una gran distància de la metròpoli.

Tinença. Acció de tenir una cosa.

Turisme. Desplaçament de persones fora del seu entorn habitual per descansar o divertir-se (en cap cas per realitzar una activitat remunerada) durant un període de temps superior a 24 hores i inferior a un any.

U

Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS).

Estat euroasiàtic d'economia socialista que va sorgir dels territoris de l'antic Imperi rus arran de la Revolució Russa del 1917. A causa de la fallida del seu sistema econòmic, es desintegrà l'any 1991 i en van sorgir dotze nous estats independents, el principal dels quals és Rússia.

Urbanisme. Ciència encarregada d'estudiar les ciutats, el territori on s'ubiquen i la seva planificació.

Urbanització. Fenomen pel qual les ciutats creixen d'una manera accelerada (en nombre, població i superfície) i els modes de vida urbans es fan extensius a grans àrees.

V

Valor afegit. Valor econòmic que adquireixen els béns i els serveis en ser transformats durant el procés productiu. Es distingeix entre valor afegit brut (VAB), si no es tenen en compte les amortitzacions, i valor afegit net (VAN), si es tenen en compte. Si s'afegeixen al VAB els impostos nets sobre els productes, s'obté el total del PIB.

Vegetació espontània. Vegetació que es desenvolupa de forma natural, sense intervenció de l'acció humana.

Vegueria. Territori sota la potestat d'un veguer, que era l'autoritat delegada del comte o vescomte i posteriorment del rei. Les vegueries van estar vigents des del segle XII fins al Decret de Nova Planta (1716). El nom d'aquesta divisió territorial històrica ha estat recuperat per a la nova divisió de Catalunya.

Veto. En els organismes internacionals, dret que tenen alguns estats membres d'oposar-se a l'adopció d'una resolució.

X

Xarxa hidrogràfica. Xarxa natural formada per un determinat conjunt de conques fluvials.

Xarxa urbana. Conjunt de ciutats i altres nuclis de població que es diferencien per la seva mida i per les seves funcions, s'articulen jeràrquicament a través de les infraestructures de comunicació i es relacionen per nombroses interaccions.

Xenofòbia. Odi o animadversió a persones estrangeres o a cultures diferents.